ספר הקנה — סוד דיני תרומה

סוד דיני תרומה.

וגם אמרו הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה נשיהם ועבדיהם יאכלו בתרומה פצוע דכא וכרות שפכה לא יאכלו בתרומה ע"כ מתניתין, וגמרא תניא ר"א אומר מנין לערל שלא יאכל בתרומה נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה מה תושב ושכיר האמור בפסח הערל אסור בו אף תושב ושכיר האמור בתרומה הערל אסור בו.

ר"ע אומר הרי הוא אומר איש איש מזרע אהרן לרבות הערל, אמר מר ר"א אומר נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר וכו' מופנה דאי לא מופנה איכא למפרך מה לפסח שכן חייבים עליו משום פיגול נותר וטמא תאמר בתרומה וכו' לאיי אפנויי מופנה הי מופנה אי דתרומה מצריך צריך דתניא תושב זה קנוי קנין עולם שכיר זה קנוי קנין שנים ויאמר תושב ואל יאמר שכיר ואני אומר קנוי קנין עולם אינו אוכל קנוי קנין שנים לא כ"ש אלו נאמר כן ה"א תושב זה קנוי קנין שנים אבל קנוי קנין עולם אוכל בא שכיר ולימד על תושב וכו', אלא דפסח מופנה תושב ושכיר דכתיב גבי פסח מאי ניהו אי נימא תושב ושכיר ישראל וכי מפני שהוא תושב ושכיר אפטר ליה מפסח והא קי"ל גבי תרומה דלא אכיל אלמא לא קני ליה גופיה אלא מופנה ואכתי מופנה מצד אחד ושמעינן לר"א דאמר מופנה מצד אחד למדין ומשיבין וא"כ איכא למפרך, ומתרץ כיון דלא תושב צריך ולא שכיר צריך שדי חד אלמד וחד אמלמד והוי מופנה מב' צדדין ואין משיבין, פירוש שדי תושב של פסח אתרומה וכאלו נאמר בתרומה תושב תושב ושכיר והוי ליה חד תושב לקנין שנים, וחד תושב לקנין עולם נשאר שכיר בפסח ושכיר בתרומה ולמדין ואין משיבין כי שניהם מופנה ע"כ בגמרא, ראה עתה שאתה שומע ושותק כי אבן מקיר תזעק אף כי הוא דומם שר"א דן ג"ש שלא קבלה מרבו שאם היה הדבר כמו שהוא אומר היה נכתב בתרומה תושב ושכיר אלא מדלא נכתב שם ש"מ דלגופא איצטריך ולא לתושב ושכיר גוי נאמר אלא לתושב ושכיר ישראל נאמר, ואפי' שהוא ישראל אינו אוכל מטעם שנמצא משועבד בזמן אכילת פסח אע"פ שאין גופו קנוי דקנסיה רחמנא על שהפסח רחמים והוא הורה היפך המצוה מי לא תנן בע"ע בעבור שקנה אדון לעצמו ירצע באוזנו ה"נ הואיל וקב"ה שיחררו מעבדות מצרים והיו כולם עבדים שם ואמר להם אכלו את הפסח והלך זה וקנה אדון לעצמו אף כי הוא אדון לזמן אל יאכל הפסח, הלא תראה שכן הוא שהרי נכתב כאן ולא בתרומה ואין להשיב דא"כ יכתוב תושב ולא יאמר שכיר כי משפטו כמשפט תושב ושכיר של תרומה ולעולם כל אחד איצטריך לגופיה ואין לדמות תושב ושכיר של תרומה לתושב ושכיר של פסח ולעולם ערל אוכל בתרומה ולמה יהיה ר' אליעזר וותרן גדול בממון של אחרים ולומר אחד אלמד וא' אמלמד שאלו היה רוצה הקב"ה בזה הדעת לא היה כותבו לשם, ועוד אונן אינו אוכל פסח ומדכתב רחמנא בתרומה וכל זר לא יאכל קדש ואמר זרות אמרתי לך ולא אנינות (ידענו דאונן בתרומה מותר אבל אי לא כתיב וזר לא יאכל קודש לא ידענו זה) אבל היה לומד תרומה מפסח להיות אונן אסור בתרומה שומו שמים על זאת מהיכן לו לומר כן שאונן אסור בתרומה עד דאיצטריך קרא זר וכל זר להתירו והלא אין לך ג"ש ללמוד מפסח שהרי לא מופנה הוא ואדרבה אונן וערל אוכלים בתרומה, מה יש לך לומר א"כ זר מה איצטריך לגופיה וכל זר לרבות ארוסה בת ישראל שאינה אוכלת בתרומה ומפני שהיה לו ק"ו לומר שארוסה אוכלת ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילה בתרומה כספה מאכילה ארוסה שביאתה מאכילה אינו דין שכספה מאכילה בתרומה א"ק וכל זר לרבות הארוסה שאף היא זרה, וגזירה שעשו שמא ימזגו לה כוס ותשקה לאחיה ולאחיותיה היא נתינת הטעם לגזירות התורה והכי אמרו למה אמרה תורה וכל לרבות הארוסה שמא ימזגו לה כוס וכו' כיוצא בו אמר רבא למה אמרה תורה זכרון תרועה בשבת שמא יעבירנה ד' אמות ברה"ר, ועתה אקח המשפט ואדון כי המשפט

לאלהים הוא ונותן לבעלי האמת ואומר נאמר תושב ושכיר בפסח ונאמר תושב ושכיר בתרומה מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל ואונן אסור אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל ואונן אסור בה, מה יש לך לומר זר וכל זר למה לי איצטריך לגופיה ולארוסה והשתא יוכלל כל דבריהם ואומר הואיל ואית ליה ג"ש ואין ג"ש למחצה נותנין כל דין פסח בתרומה ואומר מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל ואונן ומילת זכרים ועבדים מעכבים אותו שנאמר ומלת אותו אז יאכל בו אף תרומה ערל ואונן ומילת זכרים ועבדים מעכבין אותו מלאכול בתרומה, ואע"פ שתוכל להשיב אותי ולומר מדכתיב רחמנא ומלת אותו אז יאכל בו ש"מ מילת זכרים ועבדים מעכבין בפסח ואין מילת זכרים ועבדים מעכבין בתרומה תשובתך בצידך דכל ערל לא יאכל בו יוכיח דכתב רחמנא בו ואפ"ה ילפינן ג"ש תושב ושכיר תושב ושכיר דערל אסור בתרומה אף זה אע"ג דכתוב בו ניליף מג"ש ויהיה מילת זכרים ועבדים מעכבים מלאכול בתרומה, מה יש לך לומר בפסוק בו למה לי כשתשיב לי בכל ערל לא יאכל בו כן אותו אז יאכל בו ואפי' אם ת"ל ארוסה אוכלת בתרומה וכדי שלא נלמד ג"ש מפסח שיהיה אונן אסור בתרומה לכן איצטריך זר וכל זר.

לעולם ישתוק מוכל זר ולא תוכל ללמוד מפסח כי פסח מהיכן יליף להיות אונן אסור בו ממעשר א"כ הוה ליה למד מלמד ואין למד מלמד מלמד בקדשים מה יש לך לומר מדאיצטריך וכל זר בא לומר שמלמדין א"כ יקשה למ"ד אין מלמדין למד מלמד בקדשים מדאיצטריך כאשר יורם מזבח השלמים.

סוף סוף ג"ש שאינה מופנה כל עיקר ורב אחא בריה דרבא משמיה דרבא אמר ג"ש שאינה מופנה למדין ומשיבים, דתנא המפלת כמין בהמה חיה ועוף בין טמאים בין טהורים אם זכר תשב על זכר אם נקבה תשב על נקבה ואם אין ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ וחכ"א כ"ז שאין בו מצורת אדם אינו ולד ע"כ משנה.

גמרא א"ר יודא אמר שמואל מ"ט דר' מאיר הואיל ונאמר יצירה כבאדם, ומקשה אלא מעתה המפלת כמין תנין תהא אמו טמאה טומאת לידה הואיל ונאמר בו בריאה דכתיב ויברא אלהים את התנינים א"ל דנין יצירה מיצירה ואין דנין בריאה מיצירה, ומקשה מנ"מ הא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה, ועוד נגמור בריאה מבריאה דכתיב ויברא אלהים את האדם בצלמו ומשני ויברא לגופו וייצר לאפנוי ודנין יצירה מיצירה, אדרבא וייצר לגופיה ויברא לאפנוי ודנין בריאה מבריאה אלא וייצר מופנה מב' צדדין מופנה גבי אדם ומופנה גבי בהמה ויברא גבי אדם מופנה גבי בהמה מאי מופנה וכו' ונושא ונותן ואומר מאי נ"מ בין מופנה מצד אחד למופנה מב' צדדים ומשיב נ"מ דאמר רב יודא אמד שמואל משום ר' ישמעאל כל ג"ש שאינה מופנה כלל אין למדין הימנה מופנה מצד אחד א"ד למדין ואין משיבין לדברי חכמים למדין ומשיבין, ומופנה מב' צדדים למדין ואין משיבין לכ"ע, בשלמא לרבנן בעבור זה אין למדין בריאה מבריאה משום דמופנה מצד אחד ואיכא למפרך מה לאדם שכן מטמא בחייו ובמותו, אלא ר' ישמעאל מכדי מצד אחד לא פרכינן ומופנה מב' צדדין נמי לא פרכינן א"כ ניליף בהמה דמופנה מב' צדדים וניליף נמי תנין דמופנה מצד אחד דבהאי ובהאי ס"ל לר' ישמעאל למדין ואין משיבין, אלא לר' ישמעאל להכי מפני רחמנא בבהמה מב' צדדין ובתנין מצד אחד כדי שנניח מצד אחד ונילוף מב' צדדים ולר"י מאי איכא בין מופנה מצד אחד למופנה מב' צדדין לבהמה כי היכא דלא נגמור מתנין שמופנה מצד אחד.

א"ר רב אחי בריה דרבא מתני לה משמיה דר"א לקולא כל ג"ש שאינה מופנה כל עיקר למדין ומשיבין, ומופנה מצד אחד לר"י למדין ואין משיבין, לרבנן למדין ומשיבין, מופנה מב' צדדים לד"ה למדין ואין משיבין, ומקשה לרבנן מאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינו מופנה כל עיקר ומתרץ נ"מ היכא דאיכא מופנה מצד אחד ושאינו מופנה כל עיקר ולא להאי אית ליה פרכא ולא להאי אית ליה פרכא שבקינן שאינו מופנה כל עיקר וגמרינן ממופנה מצד א' ע"כ: